

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра філософії та релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи
та міжнародної діяльності

Наталія ВІННІКОВА

«*Бересня*» 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РЕЛІГІЯ І ЕКОНОМІКА

для аспірантів

спеціальності 07 Релігієзнавство

освітнього рівня третього (освітньо-наукового)

освітньо-наукової програми 07 «Релігієзнавство»

Розробник:

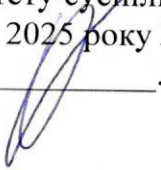
Ломачинська Ірина Миколаївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Викладач:

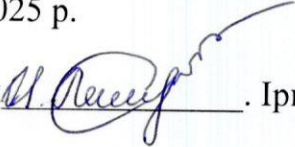
Ломачинська Ірина Миколаївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук

Протокол від 28 серпня 2025 року № 1

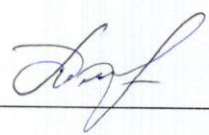
Завідувач кафедри Олександр ГОРБАНЬ

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми
07 Релігієзнавство «28» 08 2025 р.

Гарант освітньо-наукової програми Ірина ЛОМАЧИНСЬКА

Робочу програму перевірено

09. 09 2025 р.

Завідувач аспірантури, докторантури Ілона ТРИГУБ

Пролонговано:

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № ____

© Ломачинська І.М., 2025 р.

© Київський столичний університет імені Бориса
Грінченка, 2025 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	3 / 90	
Курс	2	2
Семестр	4	4
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	3
Обсяг кредитів	3	3
Обсяг годин, в тому числі:	90	90
Аудиторні	24	12
З них - консультаційні	24	12
Самостійна робота	60	72
Форма семестрового контролю	залік	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування у здобувачів наукового ступеня «доктор філософії» системи понять, знань, умінь і навичок в системі взаємозв'язків релігії і економіки.

3. Результати навчання за дисципліною

Під час семінарських занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи аспіранти **набувають умінь та навички, формують фахові компетентності:**

- СК1. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері релігієзнавства, враховувати соціальні, етичні, економічні та правові аспекти при розв'язанні цих проблем, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень;
- СК 2. Здатність аналізувати релігійні процеси та явища з позицій фундаментальних релігієзнавчих принципів і знань, класичних та новітніх дослідницьких підходів, а також на основі відповідних загальнонаукових методів;
- СК 3. Здатність планувати і виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері релігієзнавства та дотичних до неї міждисциплінарних напрямів і можуть бути опубліковані у фахових наукових виданнях з релігієзнавства та суміжних галузей;

- SKU9. Здатність досліджувати та аналізувати державно-конфесійні відносини як систему суспільних відносин, здійснювати моніторинг і аналіз внутрішньої та міжнародної релігійної ситуації, розробляти інноваційні рекомендації стосовно підтримки в Україні міжконфесійної злагоди.

Програмні результати навчання:

- ПРН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з релігієзнавства і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій
- ПРН2. Планувати і виконувати емпіричні та/або теоретичні дослідження з релігієзнавства та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми;
- ПРН3. Глибоко розуміти загальні принципи та методи релігієзнавства, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері релігієзнавства та у викладацькій практиці. Використовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та інформаційні системи.
- ПРН4. Розробляти моделі процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у сфері релігієзнавства та з дотичних міждисциплінарних напрямів;
- ПРН9. Аналізувати та оцінювати стан і тенденції розвитку релігієзнавства, застосовувати сучасні методології, методи та інструменти для вирішення актуальних проблем у сфері релігієзнавства та у викладацькій практиці.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт			
		Аудиторна:			Самостійна
		Лекції	Семінари-	Модульний контроль	

Модуль І. Взаємозв'язок релігії і економіки як об'єкт наукових досліджень					
<i>Тема перша.</i> Основні форми організації релігії у взаємодії з економічною сферою суспільства	15	2	2	1	10
<i>Тема друга.</i> Уявлення про власність у релігіях Давнього світу	15	2	2	1	10
Разом за змістовим модулем	30	4	4	2	20
Модуль ІІ. Основи соціально-економічної етики релігій Сходу					
<i>Тема третя.</i> Особливості ісламської економічної доктрини	15	2	2	1	10
<i>Тема четверта.</i> Соціально-економічні ідеали релігій Далекого Сходу	15	2	2	1	10
Разом за змістовим модулем	30	4	4	2	20
Модуль ІІІ. Економічні аспекти соціальної доктрини християнства					
<i>Тема п'ята.</i> Ідея власності та форми її організації у ідеологічній доктрині християнства.	15	2	2	1	10
<i>Тема шоста.</i> Організаційно-економічні основи православ'я, католицизму та протестантизму	15	2	2	1	10
Разом за змістовим модулем	30	4	4	2	20
Разом	90	12	12	6	60

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт			
		Аудиторна:			Самостійна
		Лекції	Семінари-	Модульний контроль	
Модуль І. Взаємозв'язок релігії і економіки як об'єкт наукових досліджень					
<i>Тема перша.</i> Основні форми організації релігії у взаємодії з економічною сферою суспільства	15	1	1	1	12
<i>Тема друга.</i> Уявлення про власність у релігіях Давнього світу	15	1	1	1	12
Разом за змістовим модулем	30	2	2	2	24
Модуль ІІ. Основи соціально-економічної етики релігій Сходу					
<i>Тема третя.</i> Особливості ісламської економічної доктрини	15	1	1	1	12

Тема четверта. Соціально-економічні ідеали релігій Далекого Сходу	15	1	1	1	12
Разом за змістовим модулем	30	2	2	2	24
Модуль III. Економічні аспекти соціальної доктрини християнства					
Тема п'ята. Ідея власності та форми її організації у ідеологічній доктрині християнства	15	1	1	1	12
Тема шоста. Організаційно-економічні основи православ'я, католицизму та протестантизму	15	1	1	1	12
Разом за змістовим модулем	30	2	2	2	24
Разом	90	6	6	6	72

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Взаємоз'язок релігії і економіки як об'єкт наукових досліджень

Тема 1. Основні форми організації релігії у взаємодії з економічною сферою суспільства

Сутність курсу «Релігія і економіка» та його основні завдання та методологія. Відмінність релігієзнавчого підходу у оцінці релігійно-економічних процесів від богословського та атеїстичного підходів.

Взаємозв'язок релігії, економіки та політики. Економічний чинник релігії у класовій боротьбі (К.Маркс). Релігія як спосіб вирішення суспільних протиріч (Е.Дюркгейм). Релігійна етика як основа підприємницької діяльності (М.Вебер).

Проблема взаємозв'язку релігії і етики у організації господарської діяльності.

Законодавче врегулювання економічної діяльності релігійних організацій: світовий та вітчизняний досвід. Джерела фінансування релігійних організацій. Механізм господарської діяльності релігійних організацій. Особливості оподаткування релігійних організацій.

Ринок релігійних послуг в Україні. Моделі ринків релігійних послуг та їх структура. Особливості конкуренції на ринку релігійних послуг. Форми державної та громадсько-політичної підтримки економічної діяльності релігійних організацій.

Релігійна етика як вагомий чинник економічної модернізації сучасних суспільств. Конфесійний фактор політико-економічної трансформації. Релігія як інституційний фактор довіри у сучасних бізнесових колах. Вплив релігійної складової на динаміку економічної глобалізації в сучасному світі.

Ключові терміни: «релігія», «економіка», «релігійна етика», «господарська етика»

Тема 2. Уявлення про власність у релігіях Давнього світу

Релігійно-економічний аналіз економіки ранніх общин. Фетишизм, анімізм, тотемізм і магія у сакралізації господарської діяльності первісного суспільства. Жертвоприношення як елемент релігійного культу та господарської діяльності.

Міжплемінні товарно-обмінні процеси. Релігійне значення угоди. Релігійне підґрунтя товарно-економічних відносин. Взаємовідношення релігійності та економічного розвитку громад Стародавнього світу.

Релігійно-економічні відносини Месопотамської цивілізації. Економічні засади сакралізації владного правління. Цар як представник Бога і носій Божественної Слави. Цар як власник Божественного творіння.

Вплив економічних факторів на релігійні уявлення Давньоєгипетської цивілізації. Морально-релігійні засади формування принципів соціальної справедливості. Генеза економічної етики давніх єгиптян. Роль священства у становленні етичних основ регулювання економічної діяльності.

Ключові слова: «первісне господарство», «шаманізм», «храм», «жрець»

Змістовий модуль 2. Основи соціально-економічної етики релігій Сходу

Тема 3. Особливості ісламської економічної доктрини

Виникнення ісламу. Життя Мохаммеда (соціально-економічний аспект). Торгівля як краще заняття. Соціально-економічна тема в Корані, Сунні і хадисах. Основні засади соціально-економічної доктрини ісламу: засудження надмірного багатства; заборона лихварства, монополій і надмірного ризику; проблема приватної власності і покарання за порушення права власності; право на спадок. Іслам і соціальна справедливість. Закят і його економічне значення.

Інтерпретація ісламського соціального вчення у Ібн Халдуна, Абу Ханіфа, Абу Йусуфа.

Регулювання економічних положень ісламу у мусульманському праві.

Ісламська фінансова система як найважливіша частина ісламської економіки. Етична складова ісламської економіки та фінансів. Дотримання ісламськими фінансовими інститутами норм і принципів шаріату. Вплив ісламської фінансової системи на сучасну світову економіку та політику.

Ключові терміни: «закят», «анфака», «хумс», «іджтихад», «риба»

Тема 4. Соціально-економічні ідеали релігій Далекого Сходу

Економічні засади формування давньо китайської релігійності та моралі. Багатство і бідність як ситуативні явища мінливого світу, керованого долею. Бережливість як ознака моральності. Мудрість Дао як єдність практичного та теоретичного знання.

Соціальні основи економічної етики даосизму: містика, внутрішня свобода і ідея добровільної бідності. Моральні принципи даоського утопічного соціалізму. Духовно-релігійні засади милосердя та щедрості. Уявлення про багатство як дар для допомоги неімущим.

Економічні принципи етико-релігійного вчення Конфуція. Повага до праці як мірила фізичних статків та морального задоволення. Прагнення до справедливості як ознака благородства та стремління до вигоди як прояв нищоті. Взаємозв'язок багатства-бідності та морального устрою у державі. Роль правителя у регулюванні етико-економічних засад функціонування держави. Вплив етико-господарської доктрини конфуціанства на економічні стратегії розвитку сучасного Китаю.

Соціально-економічна етика індуїзму у духовній традиції Вед: концепція «ашрама дхарми»; система поділу на варни і касты; аскетизм.

Аскетична практика джайнізму: обмеження господарсько-трудової діяльності; відсутність приватної власності; чесність; благодійність. Парадоксальні наслідки джайністської аскези: збагачення без багатства.

Соціальна етика буддизму. Вчення Будди про особу і його вплив на ставлення до власності. Сучасні моделі "буддійської економіки".

Філософська етика античності про власність і багатство.

Ключові терміни: «дао», «принцип «недіяння», «шляхетна людина», «конфуціанський капіталізм»

Змістовий модуль 3. Економічні аспекти соціальної доктрини християнства

Тема 5. Ідея власності та форми її організації у ідеологічній доктрині християнства

Соціальна етика у старозавітній традиції. Поняття про справедливе та несправедливе багатство. Форми благодійності та турботи про бідних в Талмуді.

Основні ідеї християнського ставлення до економічно-соціальної сфери. Християнське розуміння власності (апологетична та патристична традиції).

Ставлення до праці та аскетизму у чернечій теорії та практиці (східний та західний досвід). Власність як передумова влади у релігійно-політичних відносинах східного і західного християнства.

Секуляризація як історичний феномен. Вплив секуляризаційних процесів на економіку християнських організацій в історичному контексті. Роль секуляризації в соціально-економічній та політичній динаміці розвитку держав. Прояви і економічні наслідки секуляризації в сучасному суспільстві.

Ідеологія і релігія як чинники модернізації сучасних суспільств. Конфесійний фактор політико-економічної трансформації. Роль релігії в демократизації. Релігія в умовах глобалізації.

Ключові терміни: «закон Мойсея», «милостиня», «багатство», «аскеза», «нестягання»

Тема 6. Організаційно-економічні основи православ'я , католицтва та протестантизму

Організаційно-економічна структура православних церков в Україні.

Вплив християнської економічної етики на розвиток вітчизняної господарської діяльності. Роль православних монастирів у вітчизняному економічному розвитку. Економічна доктрина сучасного православ'я.

Соціальні ідеї схоластики. Соціальне вчення Фоми Аквінського. Ставлення до багатства у практиці релігійних орденів (Франциск Ассизький).

Католицька соціально-економічна доктрина. Обґрунтування приватної власності в схоластиці. *Regrum Novarum* (1891 р.) Ідея соціального партнерства та непорушності приватної власності. Питання соціальної справедливості в документах II Ватиканського собору. Соціальні ідеї Іоанна Павла II.

Віровчення та соціальні погляди М. Лютера і Ж. Кальвіна у становленні протестантської соціально-економічної доктрини. Протестантське підприємництво як історичне явище та сучасні ідеї протестантизму про соціальну справедливість.

Ключові терміни: «десятина», «монастирська власність», «ктитор», «секуляризація», «пожертва», «заповіт», «успадкування», «канонічне право», «католицьке соціальне вчення»

6. Контроль навчальних досягнень

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ з/п	Вид діяльності аспіранта	Макс. кількість балів за одиницю	Змістовний модуль 1		Змістовний модуль 2		Змістовний модуль 3	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2
2	Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	2	2
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10
4	Робота на семінарських заняттях	10	2	20	2	20	2	20
5	Модульний контроль	25	1	25	1	25	1	25
7	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МБ)			59		59		59

Разом: 177 балів							
------------------	--	--	--	--	--	--	--

Умовою зарахування проходження дисципліни «Релігія і економіка» є отримання аспірантом не менше 100 балів за результатами всіх видів означених робіт.

7. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Самостійна робота – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом. Упровадження в практику навчальної програми різноманітних форм самостійної роботи активно сприяє модернізації навчального процесу шляхом подолання протиріч між трансляцією знань і їх засвоєнням у взаємозв'язку теорії та практики.

Мета самостійної роботи:

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів;
- формування умінь і навичок самостійної розумової праці;
- розвиток морально-вольових зусиль;
- формування потреби безперервного самостійного поповнення знань як необхідної умови професійного становлення.

Завдання самостійної роботи:

- навчання самостійно працювати з різними джерелами інформації;
- творче сприйняття і осмислення навчального матеріалу;
- формування навичок щоденної навчальної самостійної роботи.

Зміст самостійної роботи полягає в таких положеннях:

- самостійне вивчення теоретичних, історичних і науково-практичних тем;
- самостійна робота з джерелами та літературою з метою кращого засвоєння програмного матеріалу;
- підготовка наукових повідомлень, інформаційних довідок;
- підготовка вибіркового дослідного завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розроблення пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою;
- презентація та захист результатів виконання вибіркового дослідницького завдання.

Самостійна робота повинна забезпечити:

- системність знань та засобів навчання;
- володіння розумовими процесами;
- мобільність і критичність мислення;
- володіння засобами обробки інформації;
- здібність до творчої праці.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання лекційного матеріалу, визначення головного в змісті лекції, засвоєння її основних моментів. Для систематизації отриманих знань з дисципліни до кожної наступної теми слід ретельно готуватись: систематично опрацьовувати матеріал попередньої лекції, рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал.

Завдання до самостійної роботи

Завдання до модулю 1. Взаємозв'язок релігії і економіки як об'єкт наукових досліджень

1. Проаналізуйте, як класики соціології (М. Вебер, Е. Дюркгейм, К. Маркс) трактували взаємозв'язок релігії та економіки. Які підходи зберігають актуальність у сучасних дослідженнях?
2. Порівняйте вплив різних релігійних традицій (християнства, ісламу, буддизму) на формування економічної етики та соціальної відповідальності бізнесу.
3. Опрацюйте фрагменти з книги М. Вебера «Протестантська етика і дух капіталізму» та визначте, які саме релігійні переконання сприяли утвердженню капіталістичного способу мислення.
4. Дослідіть приклади сучасних релігійних спільнот або організацій, які здійснюють економічну діяльність (видавництва, благодійні фонди, виробничі кооперативи). Як у цій діяльності виявляються релігійні цінності?
5. Напишіть коротке есе на тему: «Релігійні цінності як чинник економічної культури українського суспільства».

Завдання до модулю 2. Основи соціально-економічної етики релігій

Сходу

1. Розкрийте сутність поняття *соціально-економічна етика* у контексті східних релігійних систем (індуїзму, буддизму, конфуціанства, даосизму, ісламу). Які її головні принципи?
2. Порівняйте ставлення до праці, власності та багатства в індуїзмі й буддизмі. У чому полягає відмінність між ідеєю «дхарми» та буддійським ідеалом «серединного шляху»?
3. Чи можна вважати економічну поведінку у східних суспільствах «етично спрямованою» більше, ніж у західних? Відповідь обґрунтуйте прикладами.
4. Проаналізуйте вплив конфуціанської етики працьовитості, гармонії та шанобливості до влади на сучасні економічні моделі Китаю, Японії та Південної Кореї.
5. Напишіть коротке есе на тему: «Моральна рівновага як основа економічного життя у східній релігійній традиції».

Завдання до модулю 3. Економічні аспекти соціальної доктрини християнства

1. Визначте основні принципи християнських соціальних вчень, які мають безпосередній економічний вимір (справедливість, солідарність, субсидіарність, спільне благо). Проілюструйте кожен принцип прикладом із сучасного суспільного життя.

2. Проаналізуйте, як у середньовіччі формувалося ставлення Церкви до праці, торгівлі та власності. Які ідеї Фоми Аквінського та схоластів заклали підґрунтя для економічної етики християнства?
3. Опрацюйте уривки з енцикліки *Rerum Novarum* (1891 р.) Лева XIII або *Centesimus Annus* (1991 р.) Івана Павла II. Визначте, які економічні проблеми вони порушують і які ціннісні орієнтири пропонують для розв'язання соціальних питань.
4. Порівняйте ставлення католицької, православної та протестантської традицій до приватної власності, багатства та соціальної справедливості. У чому полягають головні відмінності?
5. Напишіть коротке есе на тему: «Християнська концепція справедливості у сучасній економіці».

Форма подання виконаної роботи:

Робота надсилається у вигляді файлу в текстовому редакторі Microsoft Word. Текст оформлюється шрифтом Times New Roman. Розмір шрифту – 14 пт, міжрядковий інтервал – 1,5, абзацний відступ – 1,25; поля: верхнє, нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 1,5 мм; текст вирівнюється по ширині. Виділення фрагментів тексту можливе півжирним та курсивним накресленням.

Структура роботи: титульний аркуш; зміст (план); перелік умовних позначень; викладення відповідей на поставлені завдання, оформлені у розділи; висновки; список використаних джерел; додатки.

На титульному аркуші роботи вказуються офіційна назва навчального закладу, факультету, кафедри; прізвище, ім'я, по-батькові автора роботи, повна назва теми; місто, де знаходиться навчальний заклад, і рік написання роботи. Після титульного листа подається зміст роботи з точною назвою кожного розділу і вказуванням його сторінок. Оптимальний обсяг роботи складає 12-15 сторінок.

Критерії оцінювання :

Самостійна робота до кожного модуля оцінюється у 20 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Глибина і повнота розкриття завдань	12 бали
2	Повнота використання рекомендованої літератури	2 бали
3	Обґрунтування висновків	2 бали
4	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	2 бал
5	Обсяг виконаної роботи	2 бал

Оцінка за самостійну роботу є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень з дисципліни «Релігія і економіка».

Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді. Модульний контроль знань здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

8. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю:

1. Універсальні принципи господарської етики світових релігій.
2. М. Вебер про економіку світових релігій.
3. Основні економічні категорії в релігійних уявленнях.
4. Моральний вимір ефективності і успіху у релігійних уявленнях.
5. Джерела фінансування релігійних організацій: історія та сучасність.
6. Моделі ринків релігійних послуг та їх структура.
7. Ідеологія і релігія як фактори модернізації сучасних суспільств.
8. Проблема корпоративної етики та конкуренції у релігійних доктринах сучасності.
9. Правове регулювання економічної діяльності релігійних організацій в Україні.
10. Джерела фінансування релігійних організацій в Україні.
11. Господарська діяльність православних монастирів в контексті їх історичного розвитку.
12. Секуляризація як регулятор діяльності релігійних організацій: історія та сучасність.
13. Економічні наслідки секуляризації у сучасному суспільстві.
14. Конфесійний фактор політико-економічної трансформації держав в епоху глобалізації.
15. Економічні особливості функціонування ринку релігійних послуг.
16. Політичний контекст економічної діяльності релігійних організацій християнського спрямування в Україні.
17. Механізми господарювання релігійних організацій в Україні: порівняльна характеристика.
18. Архаїчні культи і ідея забезпечення земного благополуччя.
19. Релігійне обґрунтування виникнення майнової нерівності та категорії багатства.
20. Особиста релігійність та соціальна добродійність у Давньому світі.
21. Економічні засади сакралізації владного правління у Давньому світі.
22. Господарство, релігія і магичні культи Давнього Єгипту.
23. Індійські духовно-релігійні вчення про матеріальний світ та його блага.
24. Етико-економічні основи аскетичної доктрини джайнізму.

- 25.Філософсько-релігійна етика античності про категорії багатства та бідності.
- 26.Особливості соціально-економічної етики буддизму.
- 27.Значення духовних традицій Китаю для його економічного розвитку.
- 28.Поняття ісламської економіки і її основ.
- 29.Співвідношення релігійно-етичних та правових принципів економічних відносин в ісламі.
- 30.Ісламські правові концепції, що регулюють майнові відносини.
- 31.Етика ісламу у ставленні до багатства та бідності.
- 32.Сутність ісламської фінансової системи та її роль у сучасній світовій економічній системі.
- 33.Сутність праці у релігійній доктрині християнства.
- 34.Моральні засади ставлення до багатства та бідності у ідеології християнства
- 35.Соціальна етика старозавітної традиції.
- 36.Обґрунтування ідеї власності в іудаїзмі.
- 37.Осмислення багатства та бідності у Новому Завіті.
- 38.Старозавітна та новозавітна моделі економічного розвитку.
- 39.Вплив євангельської соціальної етики на соціально-економічну доктрину християнства.
- 40.Соціальне вчення каппадокійців та Іоанна Златоуста.
- 41.Ставлення до власності у Августина Аврелія.
- 42.Соціальне вчення Фоми Аквінського.
- 43.Обґрунтування особистісної бідності та суспільної власності у християнському чернецтві: східний та західний досвід.
- 44.Форми аскези та ставлення до власності у ранньому чернецтві.
- 45.Ідеї соціальної справедливості в документах II Ватиканського собору.
- 46.Нова ідея господарської діяльності у релігійних поглядах М.Лютера.
- 47.Погляди Ж.Кальвіна щодо бідності та багатства.
- 48.Теорія М.Вебера щодо впливу протестантської етики на розвиток капіталізму.
- 49.Етика праці в сучасному протестантизмі.
- 50.Вплив релігії на глобалізацію економіки в сучасному світі.

6.6 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за столбальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно — відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89	Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок

C	75-81	Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68	Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

8. Рекомендовані джерела

1. Богданова О. В. Соціологія релігії: навчально-методичні матеріали. Київ : НаУКМА, 2014. 82 с.
2. Вовк І. А. Економіка і християнська релігія: проблеми і напрями дослідження. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право. – Харків, 2013. № 4. С. 98–104
3. Зайцева-Чіпак Н. О. Особливості впливу релігійного чинника на базові соціально-економічні процеси. *Український соціум*. 2011. № 3(38). С. 35 – 44 URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2011/07/35-44_no-3_vol-38_2011_UKR.pdf?utm_source=chatgpt.com
4. Кіндратюк К. Вплив релігії на економічний аспект життя людей. 2019. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35117/1/595.pdf?utm_source=chatgpt.com
5. Ломачинська, І.М. Ідейні засади економічної діяльності православних монастирів в Україні. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. 2018. Сер. 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія. 39 (52). С. 24-32 URL: <https://dscris.library.kyiv.ua/entities/publication/86a4a26d-4ec9-4f11-aa8b-7d05bfd1c11e>
6. Несправа М. В. Секуляризація, релігія та економіка. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.15. С.376 – 385 URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2013/23_15/376_Nes.pdf?utm_source=chatgpt.com
7. Пірен М. І. Соціологія релігії : підручник. Київ : ДВ «Видавничий дім «Персонал», 2008. 344 с.
8. Тимчик О. А. Економіка та релігія : теорія і практика взаємовпливу : монографія. Київ : КНТ, 2014. 410 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24613/1/ekonomika_ta_religia.pdf?utm_source=chatgpt.com
9. Фоміна О. О., Проданова Л. В. Духовно-релігійні чинники економічної поведінки українського суспільства. *Економіка і організація управління*, № 3 (35). 2019. С. 8. DOI: 10.31558/2307-2318.2019.3.8
10. Яремчук С. С. Основні постулати теорії релігійної економіки. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*. 2016. URL: https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/140495?utm_source=chatgpt.com

Англомовні джерела

1. Barro, R., McCleary, R. (2003) Religion and economic growth across countries. *American Sociological Review* 68, 760–81.
2. Berman, E. (2000) Sect, subsidy and sacrifice: an economist's view of ultra-orthodox Jews. *Quarterly Journal of Economics*, 115, 905–53.

3. Botticini, M., Eckstein, Z. (2005) Jewish occupational selection: education, restrictions, or minorities? *Journal of Economic History*, 65, 922–48.
4. Chiswick, C. U. (2006) An Economic Perspective on Religious Education: Complements and Substitutes in a Human Capital Portfolio. *Research in Labor Economics* 24, 449-467.
5. Dehejia, R., DeLeire, T., Luttmer, E. (2005) Insuring consumption and happiness through religious organizations. Working Paper №. 11576. Cambridge, MA: NBER.
6. Fields, B. (2003) *The Catholic Ethic and Global Capitalism*. London: Routledge, 2017, 294 p.
7. Finke, R. and Stark, R. (1988) Religious economies and sacred canopies: religious mobilization in American cities, 1906. *American Sociological Review*, 53, 41–9.
8. Glaeser, E. (2005) The political economy of hatred. *Quarterly Journal of Economics*, 120, 45–86.
9. Glaeser, E., Ponzetto, G., Shapiro, J. (2005) Strategic extremism: why Republicans and Democrats divide on religious values. *Quarterly Journal of Economics* 120, 1283–330.
10. Guiso, L., Sapienza, P., Zingales, L. (2003) People's opium? Religion and economic attitudes. *Journal of Monetary Economics*, 50, 225–82.
11. Iannaccone, L. (1990) Religious Practice: A Human Capital Approach. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29(3), 297-314.
12. Iannaccone, L. (1992) Sacrifice and Stigma: Reducing Free-riding in Cults, Communes, and Other Collectives. *Journal of Political Economy*, 100(2), 271-291.
13. Iannaccone, L. (1998). Introduction to the economics of religion. *Journal of Economic Literature*, 36, 1465–95
14. Iyer, S. (2010) Religion and Economic Development. In book: *Economic Growth* (pp.222-228) DOI:[10.1057/9780230280823_28](https://doi.org/10.1057/9780230280823_28)
15. Kosmin, B., Keysar A. (2006). *Religion in a Free Market: Religious and NonReligious Americans*. Ithaca, NY: Paramount.
16. Lehrer, E. (2009). *Religion, Economics, and Demography: The effects of religion on education, work, and the family*. New York, Routledge.
17. Nurrachmi, R. (2016) Religion and Economic Performance. URL: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/85582/>
18. Önday, Ö. (2017) Understanding the economics of religion: religeconomics. *International Journal of Disciplines In Economics and Administrative Sciences Studies (IDEA studies)* 3(4), 61-76.
19. Warner, R. S. (1993). Work in Progress toward a New Paradigm for the Sociological Study of Religion in the United States. *American Journal of Sociology* 98(5), 1044- 1093.
20. Welch, P., Mueller, J. (2001) The Relationships of Religion to Economics. *Review of Social Economy*. [DOI:10.1080/00346760110035581](https://doi.org/10.1080/00346760110035581)

ДОДАТОК
до робочої програми навчальної дисципліни
«Релігія і економіка»

Плани семінарських занять:

Тема семінарського заняття 1: Основні форми організації релігії у взаємодії з економічною сферою суспільства

***Мета заняття:** з'ясувати сутнісні засади наукового аналізу взаємозв'язку релігійних та економічних чинників господарської діяльності*

Питання:

1. Основні підходи до аналізу взаємозв'язку релігії і економіки у світовій науковій думці
2. Законодавче врегулювання економічної діяльності релігійних організацій
3. Структура ринку релігійних послуг
4. Вплив релігійної етики на сучасну господарську діяльність
5. Роль релігійних чинників у розвитку сучасної глобалізованої економіки

Тема семінарського заняття 2: Уявлення про власність у релігіях Давнього світу

***Мета заняття:** з'ясувати особливості взаємозв'язку релігійних та економічних чинників у формуванні основ господарської культури ранніх цивілізацій*

Питання:

1. Вплив релігійних вірувань на формування основ господарської діяльності первісного суспільства
2. Релігійні основи етики соціальної справедливості первісного суспільства
3. Взаємозв'язок релігійних і економічних чинників у формуванні культури Месопотамської цивілізації.
4. Морально-релігійні основи господарської діяльності у Давньому Єгипті

Тема семінарського заняття 3: Особливості ісламської економічної доктрини

***Мета заняття:** з'ясувати особливості соціально-економічної доктрини ісламу*

Питання:

1. Історико-культурні засади становлення ісламської соціально-економічної доктрини

2. Основні економічні положення ісламу, представлені в Корані
3. Ідея соціальної справедливості ісламу
4. Ісламська соціально-економічна доктрина у ідеях шкіл мусульманського права: порівняльна характеристика
5. Особливості розвитку економіки ісламських країн у сучасному глобалізованому світі

Тема семінарського заняття 4: Соціально-економічні ідеали релігій Далекого Сходу

Мета заняття: визначити основні ідеї соціально-економічної етики релігій
Індії та Китаю

Питання:

1. Основні принципи економічної етики даосизму
2. Вплив морально-релігійних ідей конфуціанства на становлення китайської економіки
3. Особливості аскетичної практики економічної діяльності джайнізму
4. Соціальна етика буддизму: історія та сучасність
5. Релігійно-філософські основи господарської діяльності античної цивілізації.

Тема семінарського заняття 5: Ідея власності та форми її організації у ідеологічній доктрині християнства

Мета заняття: визначити ідейні витоки формування релігійно-економічного
вчення християнства

Питання:

1. Основи соціальної етики старозавітної традиції
2. Уявлення про багатство і бідність у представників апологетики та патристики
3. Власність як передумова влади християнської церкви: історія та сучасність
4. Особливості унормування ідеології аскетизму та господарської діяльності у практиці західного і східного чернецтва
5. Секуляризація як засіб обмеження влади церкви у релігійно-політичних відносинах східного і західного християнства.

Тема семінарського заняття 6: Організаційно-економічні основи православ'я, католицизму та протестантизму

Мета заняття: порівняти особливості соціально-економічних ідей православ'я,
католицизму та протестантизму

Питання:

1. Основні засади соціально-економічної доктрини сучасного православ'я
2. Соціально-економічні ідеї католицизму: історія і сучасність
3. Особливості становлення соціально-економічної доктрини протестантизму

4. Роль соціально-економічних ідей основних християнських конфесій у становленні світової та вітчизняної економіки